

A Poznani munkásfelkelésről

1956. június 28-29.

A lengyel szocialista gazdaság katasztrofális állapota, a megoldatlan kérdések halmaza nem várt robbanáshoz vezetett Poznańban 1956 júniusában, ahol kicsiben az játszódott le – a szovjet katonai beavatkozást leszámítva – ami Budapesten október 23-án és az azt követő héten.

A 13 ezer embert foglalkoztató Sztálin Vagongyár munkásaiban a beálló politikai erjedés tudatosította, hogy a gyárvezetés mintegy ötezer embernek évek óta tartozik az elmaradt harminc százalék adókedvezménnyel, amely nemcsak a sztahanovistáknak, hanem minden dolgozóknak járt. Az eltagadott összeg egy-egy munkásra vonatkoztatva kéthavi átlagbérnek felelt meg, amelyért érdemes volt harcolni. Miután az érintett munkások választott küldöttei mind a gyár vezetőivel, mind a varsói Gazdasági Minisztérium döntéshozóival eredménytelen tárgyalásokat folytattak, június 28-án követeléseik érvényesítéséért sztrájkba léptek, és az utcára vonultak. A dátum nem volt véletlen. Ekkor nyílt meg a Poznani Nemzetközi Vásár számos nyugati kiállítóval, vendéggel, újságíróval, fotóriporterrel. A voltaképpen hetek óta készülő sztrájkhoz, tüntetéshez több tucat poznańi vállalat, üzem, gyár csatlakozott. Így az egyre növekvő tömeg Poznań központjában már meghaladta a százezer embert.

A demonstráció első békés órái is figyelmeztető tanulsággal szolgáltak. A szociális jelszavakkal – „Munkát, kenyeret! Éhesek vagyunk!” – induló felvonulás rövid idő alatt nemzeti-politikai követeléseket hangoztató tüntetéssé alakult át. A kettőt összekötő jelmondat a Kenyeret és szabadságot! lett, amely Szabad választásokat – ENSZ-ellenőrzéssel! felirattal radikalizálódott. További jelmondatok: Le a párttal!, Le a kommunistákkal!, Le Rokoszoszskijjal!, Le a ruszikkal, igazi szabad Lengyelországot akarunk! Megjelentek a vallásszabadságra vonatkozó követelések is, s a lengyel himnusz mellett a legismertebb egyházi énekek is többször elhangzottak. A tüntetés jellegében beállott úgynevezett nemzeti-politikai fordulatnak az is kiváltó oka volt, hogy a munkásság képviselői nem tudtak kompetens állami és pártvezetőkkel tárgyalni, ugyanis mind a vajdasági, mind a városi párt- és tanácsi vezetők elmenekültek, Varsóból pedig hiába várták a miniszterelnököt, Józef Cyrankiewiczet és a Központi Bizottság első titkárát, Edward Ochabot, nem érkeztek meg. A tüntetők közé csak a Központi Bizottság titkára, Edward Gierek, a KB majdani első titkára merészkedett be, aki nem rendelkezett felhatalmazással arra, hogy ígéreteivel lecsillapítsa az egyre fékezhetetlenebb kedélyeket.

A tétova hatalom sem tárgyalni, sem a tüntetés ellen határozottan fellépni nem mert. Sem a rendőrségnek, sem a katonaságnak nem engedélyezték tűzfegyver használatát. Ezért az egy-két rajnyi erővel megérkező katonaságot vagy rendőrséget, miután megéljenezték, gyakran le is fegyverezték. A tüntetőkben így gyorsan tudatosodott, hogy íme, elég összefogni, elég egy félig-meddig megszervezett tömegdemonstráció, s a rettegett hatalom összeomlik, nincs mit tartani tőle. Ebben a hangulatban elég volt - egyébként valótlán - híret kelteni annak, hogy az előző napon Varsóban megfordult munkásdelegáció tagjait letartóztatták, s a tüntetők fékezhetetlenebb része máris a központi börtönhöz indult őket kiszabadítani. Mivel fegyvert a börtönőrség sem használhatott, csak vízágyút, nem volt nehéz az épületbe behatolni, s a 230 köztörvényes bűnözőt a tömeg ovációjától kísérve szabadon engedni. A poznańi Bastille elfoglalásával az elszántabbak tűzfegyverhez is jutottak, s így következő céljuk a gyűlölt belbiztonság székhelyének elfoglalása volt. Ez nem bizonyult olyan könnyen feltörhető diónak, mint a városi börtön. Ahol pedig a fegyvereké a szó, ott előbb-utóbb vér folyik. Így történt a belbiztonsági hivatal épületénél is.

Cyrankiewicz és Ochab bűnösen határozatlanok voltak. A miniszterelnök egyébként dél óta a poznańi katonai repülőtéren tétlenkedett ahelyett, hogy a tüntetés helyszínére sietett volna. Szinte fellélegzett, amikor a nemzetvédelmi miniszterhelyettes, az egyébként orosz származású Szergej Poplavszkij-Grohov tábornok a 19. és 20. lengyel páncélosadosztálynak parancsot adott, hogy mintegy 250 harckocsival nyomuljon be Poznańba, és számolja fel a várost elfoglalni akaró nyugatnémet diverzánso, amerikai ejtőernyősök és a hazai reakciós földalatti bandák akcióit. Az eligazításon ugyanis a katonák egy része ilyen tartalmú és szellemű tájékoztatást kapott.

A lengyel hadsereg elitegységének határozott fellépése másnapra véget vetett a harcnak, amelyben közel ezer polgári személy esett el és sebesült meg, valamint tíznél több rendőr, katona és belbiztonsági is vesztette életét. Mintegy 750 embert tartóztattak le. Cyrankiewicz a város pacifikálása után rendkívül határozottnak bizonyult: beszédében kijelentette, hogy mindazok kezét le fogják vágni, akik azt a néphatalomra emelik. Az egyetemisták ezért zakójuk egyik ujját szabadon lefegni hagyták, s úgy jártak-keltek a városban. A kérdésre, hogy mi történt, a válasz ez volt: levágták a kezemet.

Az anyagot az internetről összeállította: Fekete Dénes